

*Богдан Ігоревич БИЧКО,
кандидат філософських наук, доцент
Київської Академії образотворчого мистецтва і архітектури*

ФІЛОСОФСЬКА РАЦІОНАЛІЗАЦІЯ РАНЬОСХОЛАСТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ (Боецій, Кассіодор)

В наші дні є помітними звертання науковців, у тому числі і філософів, до минулих і навіть до давноминулих часів. Можна вважати цей процес цілком закономірним, оскільки, аналізуючи сьогодення, неможливо не порушити питання, пов'язані з виявленням причинних начал, що породили наше сучасне буття.

Одним з найменш досліджених питань є сфера формування основних концепцій філософського гуманізму. А якщо врахувати той факт, що це було здійснено мислителями ранньої доби раціоналізації християнської догматики, які заклали основи схоластичної системи, то ознайомлення з їх концепціями, на мій погляд, є певною необхідністю.

Звичайно, не можна обминути той факт, що розробка раціоналістичного обґрунтування християнської доктрини була розпочата ще Аврелієм Августином, ідеї якого і визначили наступний розвиток концептуальних положень теологічних систем, в тому числі і тих, які тією чи іншою мірою ввійшли до східнохристиянської антропології. І хоча після смерті Августина починається нескінченний наступ варварів на Рим, у V-VI ст. продовжився розвиток філософського підґрунтя теології.

Помітне місце в цьому відношенні зайняла творчість того, кого ще в XIV ст. називали "наш Великий доктор". Він вважався другим після св. Августина серед філософських авторитетів, а щодо логіки – навіть першим.

Це був Аніцій Манлій Торкваї Северин Боецій (480-524/526). За походженням з патриціанського роду, Боецій отримав гарну освіту, досяг великих успіхів як вчений і зробив блискучу кар'єру при варварі Теодоріху, королю Італії та готів і, зрештою, був

страчений за його ж наказом. Пізніше був канонізований римською церквою як мученик. Значення його творчості зростає віками. Та це і зрозуміло, адже, як його визначають, він “перший із схоластів”.

І хоча проблеми *антропологічні* майже не входили в коло його інтересів, за винятком тих, які мали пряме відношення до філософсько-теологічних, все ж варто виділити деякі концепції Боеція, що тією чи іншою мірою визначили напрямок пошуків гуманістичних аспектів католицької філософії.

В першу чергу слід звернути увагу на те, що як дійсний схоласт Боецій надає логічного, майже математичного оформлення ряду теологічних проблем. Це особливо виразно можна побачити у п'яти теологічних трактатах, в яких він виніс на обговорення три найгостріші проблеми – тринітарну, христологічну та теопсихічну. Боецій усі ці проблеми розглядає переважно в аспекті логічному, на рівні логіко-раціоналістичного обґрунтування того, що в теології виступає як абсолютна істина. Цим самим він підкреслює те, що він не теолог, і жодною мірою не бере на себе розгляд теологічної проблематики.

Глибоке знання Арістотеля та Платона дає йому можливість розробити свою власну філософську логічну систему. Так, він раніше всіх започаткував онтологічний доказ буття Бога, коли він, використовуючи метафізику Арістотеля, виводить це буття з Абсолюту. Якщо Абсолют включає з себе все, то цим самим він заперечує будь-яку роздвоєність. От як це він розгортає в своїх роздумах: “Відповідно до традиції, існує всього десять універсальних категорій, які висловлюються про всі без винятку речі: субстанція, якість, кількість, відношення, місце, час, посідання, розміщення, дія, страждання. Якими будуть ці категорії, залежить від їх підмету, висловлюючись про всі речі, за винятком (Бога), частина з них (виступає) субстанцією, частина – акціденціями. Проте, якщо хто-небудь спробує вжити ці категорії в висловлюванні про Бога, всі вони зміняться. Категорія відношення, наприклад, взагалі не може висловлюватися про Бога, бо субстанція в Ньому не є власне субстанцією, але зверхсубстанцією (*ultra substantia*); це ж саме має відношення до якості та до інших категорій... Коли ми говоримо

“Бог”, нам звичайно здається, що ми визначаємо субстанцію, але це така субстанція, яка вище субстанції“ [1, 151].

Як бачимо, Боецій прямо переносить положення Арістотеля, його вчення про категорії в сферу філософсько-теологічних роздумів і цим започатковує поворот від Платона, на якого спиралася патристика, до Арістотеля, котрий стає основним філософом схоластики. Це виражається і в тому, що навіть сам термін “теологія” Боецій вживає відповідно до того змісту, який йому надає Арістотель. У постій книзі “Метафізики” Арістотель визначає теологію як науку про буття, як саму про себе, тобто так звану “першу філософію” на відміну від “другої”, тобто вчення про матерію. Разом з тим, відкидаючи вчення Арістотеля про чотири причини (діючу, формальну, цільову, матеріальну), які визначають буття предмету, Боецій робить відповідальною за буття лише форму, що свідчить про неоплатонічні аспекти, використані Боецієм.

Встановивши межі застосування категоріального філософського апарату до визначення сутності Бога як всезагальної субстанції і розгорнувши докази про межі його, Боецій засновує той принцип доказу, який став відомим у схоластичі як “*vita eminentia*”. Цей доказ був відомий ще до Боеція як отцям східної церкви (Проклу, Псевдо-Діонісію та іншим), так і неоплатонікам; він і зводиться, як це визначається Боецієм, до двох висловлювань про Бога: 1. – висловлювання (предикація) відповідно субстанції та 2. – відносна предикація.

Розгортаючи формально логічну систему доказів, Боецій тим самим показує, що філософія обов’язково повинна бути в опозиції щодо теології. Цим самим Боецій започаткував саму схоластику, запропонувавши новий метод – метод філософування на теологічні теми.

І що особливо цінне в спадщині Боеція, це те, що в своєму трактаті “Проти Євтихія та Несторія”, в якому він, розбираючи христологію спочатку несторіян, а пізніше і євтихіян, зробив певні уточнення основних понять, переклавши їх із грецької мови на латину. Це – “природа” (*natura*), “особистість” (*persona*), “буття” (*esse*), “сутність” (*essentia substantia*). Боеція в першу чергу цікавить поняття “природа”, куди він відносить не тільки всю сукупність

мислимого, але і матерію, і Бога. Фактично Боецій запозичив це розуміння у досократиків та у деяких стоїків, додавши апофатизм неоплатоніків. Адже, за Боецієм, Бога та матерію можна осягнути лише шляхом відокремлення всіх інших речей, "очистивши" їх від неістотного. Тут ми бачимо певний вихід Боеція до Сходу, з його містикою екстатичного сприйняття.

У процесі аналізу поняття "природа" включає в себе сукупність усіх субстанцій, тілесних та духовних, всього того, що може терпіти, приймати і виражати себе в функції потенції, з одного боку, а з другого – здатності до активної дії. Розглядаючи ці питання, Боецій вперше в історії філософії приходить до визначення поняття "особистості", виводячи його з природної субстанції, розглядаючи її, тобто особистість, із різновидності одичної і неподільної субстанції. Звідси досить складними шляхами він, використовуючи аристотелівську логіку, робить перехід від субстанції до "персоні" (грецькою це нерідко визначало поняття особистості і походило від первісного значення "личина", "маска", тобто іпостась); Боецій виводить тим самим філософське поняття на рівень теологічного центрального вчення про "Бога у трьох лицах", що у греків означало "Єдиний Бог в трьох іпостасях". Таким чином, зводилися воедино грецька філософія та теологія. Саме розробка логічного філософського апарату теологічних доктрин та рефлексуюча думка і були тими базовим нововведеннями, які обґрунтували спрямування майбутньої схоластичної філософської думки.

Протягом століть Боеція вважали щирим християнином, зачитувалися його творами. Разом із тим варто відзначити, що основний твір "Розрада в філософії", як оповідають, він написав у 524 р., сидячи у в'язниці в очікуванні страти. Питання це викликало багаторічні суперечки. По-перше, важко визнати те, що ревний християнин Боецій у своїм заповітнім творі зовсім забуває про релігію і віддає перевагу філософії. По-друге, зовсім незрозумілим є спокійний тон викладу філософських питань на сторінках книги. Були думки про те, що, можливо, Боецій в кінці свого життя відмовляється зовсім від релігії і знаходять утіху в рідній для нього філософії. Так стверджує А. Момільяно, який старанно вивчав культуру часів Боеція. Інші дослідники вважають, що, можливо,

Боецій вирішив прокласти шлях філософії в рамках панування теоцентричності середньовіччя (П.Курсель). В наші часи Е. Жільсон, Р.Картон та інші стверджують, що філософські положення, висунуті Боецієм, підпорядковані біблійській догматиці та спрямовані на відтворення загального духу християнства. Мабуть, варто визнати точку зору, яку обстоює Г.Г. Майоров, – “не піддаючи сумніву ширість Боеція, ми все ж не можемо бути впевнені в тому, що він у часи створення “Розради...” точно знав про неминучість своєї швидкої загибелі і не надіявся на помилування. Сам той факт, що він мав можливість написати (і при тому більшою частиною в спокійному тоні) не такий уже маленький за обсягом твір, свідчить про те, що умови його перебування в ув’язненні були не такими вже нестерпними. Якщо уявити, що Боецій тоді не втратив надії на милість фортуни, то його небажання торкатися віросповідних тем у філософській книзі стає зрозумілим: адже саме конфесійні та богословські теми протиріччя були тією іскрою, від якої затаєна ворожнеча між готами та римлянами спалахнула з новою силою, привівши Боеція в такий смутний стан” [2, 393].

Якщо врахувати, що жанр “Розради в філософії” є давнім, ще платонік Крантор використав його свого часу, пізніше – Цицерон та Сенека цікавилися ним, то саме звертання до цього жанру з боку Боеція не є оригінальним. Важливіший сам зміст, в якому відчутно звучать голоси Платона, Арістотеля, стоїків, римських моралістів та Августина. Виклад ведеться від імені двох співбесідників: самого Боеція та філософії. Філософія говорить поетичною мовою. Цим самим підкреслюється її піднесеність над земною суєтою, її так би мовити зверхність. На перший погляд твір Боеція здається еkleктичним. Але це лише на перший. Насправді ж можна зрозуміти еkleктизм Боеція як цілком свідомо поставлене перед собою завдання – введення в середньовічну культуру цінностей попередньої філософської думки і накреслення шляхів їх поєднання.

Так, він підкреслює те, що було притаманне розумінню філософії як певної практичної діяльності, що, започатковане Сократом, реалізує себе в філософських школах епохи еллінізму. Боецій ставить і намагається дати розв’язання досить складних антропологічних питань, так званих “вічних”: сенс життя людини, сутність блага, а, отже, і

Боецій вирішив прокласти шлях філософії в рамках панування теоцентричності середньовіччя (П.Курсель). В наші часи Е. Жільсон, Р.Картон та інші стверджують, що філософські положення, висунуті Боецієм, підпорядковані біблійській догматиці та спрямовані на відтворення загального духу християнства. Мабуть, варто визнати точку зору, яку обстоює Г.Г. Майоров, – “не піддаючи сумніву щирість Боеція, ми все ж не можемо бути впевнені в тому, що він у часи створення “Розради...” точно знав про неминучість своєї швидкої загибелі і не надіявся на помилування. Сам той факт, що він мав можливість написати (і при тому більшою частиною в спокійному тоні) не такий уже маленький за обсягом твір, свідчить про те, що умови його перебування в ув’язненні були не такими вже нестерпними. Якщо уявити, що Боецій тоді не втратив надії на милість фортуни, то його небажання торкатися віросповідних тем у філософській книзі стає зрозумілим: адже саме конфесійні та богословські теми протиріччя були тією іскрою, від якої затаєна ворожнеча між готами та римлянами спалахнула з новою силою, привівши Боеція в такий смутний стан“ [2, 393].

Якщо врахувати, що жанр “Розради в філософії” є давнім, ще платонік Крантор використав його свого часу, пізніше – Ціцерон та Сенека цікавилися ним, то саме звертання до цього жанру з боку Боеція не є оригінальним. Важливіший сам зміст, в якому відчутно звучать голоси Платона, Арістотеля, стоїків, римських моралістів та Августина. Виклад ведеться від імені двох співбесідників: самого Боеція та філософії. Філософія говорить поетичною мовою. Цим самим підкреслюється її піднесеність над земною суетою, її так би мовити зверхність. На перший погляд твір Боеція здається еkleктичним. Але це лише на перший. Насправді ж можна зрозуміти еkleктизм Боеція як цілком свідомо поставлене перед собою завдання – введення в середньовічну культуру цінностей попередньої філософської думки і накреслення шляхів їх поєднання.

Так, він підкреслює те, що було притаманне розумінню філософії як певної практичної діяльності, що, започатковане Сократом, реалізує себе в філософських школах епохи еллінізму. Боецій ставить і намагається дати розв’язання досить складних антропологічних питань, так званих “вічних”: сенс життя людини, сутність блага, а, отже, і

гуманістичних цінностей, проблема свободи, спрямування та межі раціоналізації.

Це концентрується навколо теодіцеї – виправдання божественної справедливості. Ця ідея зрештою знаходить відгомін навіть у наші часи. Адже вона є і в історії Віко і навіть у Гегеля, який зводить її до поняття “хитрість світового розуму”. З цього випливає ще одна надзвичайно важлива проблема, яка, фактично, визначає саму сутність людського буття, – проблему свободи. Боецій пропонує розв’язання цієї проблеми на шляхах раціональності. Звичайно, сама свобода існує в тих рамках, межах необхідності, яка визначається божественним Розумом. І той, хто живе не законами Провидіння, свідомо приймає шляхи вищої Мудрості, йдучи радісно цим шляхом, досягає істинної свободи.

За логікою розгляду питань Боецій приходять до проблеми найвищого морального закону – до проблеми Бога. Ганяючись за щастям, зазначає Боецій, люди не можуть його досягнути, якщо вони не звернуть увагу на найважливіше – на дійсне джерело його, тобто на саме благо. Адже воно, за словами Боеція, який у цьому питанні продовжує лінію, започатковану платонізмом та висловлену Августином, є дійсно благо вічне, постійне. Воно перебуває не в зовнішніх речах та цінностях, а у внутрішніх, тобто в душі людини. Як платоніки, так і вчителі церкви, підкреслює Боецій, несуть у собі, в своїй душі Образ Божий. І коли людина бажає зовнішніх радостей, то тим самим вона відходить від того вічного душевного блага, яке закладено в неї Творцем. Тому шляхом до щастя є прилучення до блага. Звідси Боецій виводить саме визначення блаженства: “Блаженство є благо, яке, коли воно досягнуто, не залишає бажати нічого більшого. Воно те ж саме, що найвище благо, що утримує в собі всі інші блага, яке, коли в ньому чогось не вистачає, не може бути найвищим, оскільки поза ним залишається щось, що можна побажати. Очевидно, блаженство – це досконалий стан, який є поєднанням усіх благ“ [1, 126].

У своїх пошуках поєднання філософії та теології, які тяжіють до антропологічної проблематики, Боецій накреслив шляхи боротьби за досконалість, яка, мовляв і веде до блаженства.

Фактично цим же самим шляхом пішов другий авторитетний мислитель VI ст. Магнус Флавій Аврелій Кассіодор Сенатор (490-585/590). Як бачимо, Кассіодор прожив довге життя. І коли людина займається творчістю все життя, то, чим довше вона живе, тим ціннішим і внутрішньо багатшим стає її життя. Адже Кассіодору вдалося написати біля 200 книжок, залишивши велику спадщину ідей та положень, які значною мірою допомогли становленню католицької філософії.

Особливу цінність мають його історичні твори. Це збірник документів, послань правителів та вищих політичних державних діячів у 12 книжках. Це складає не тільки енциклопедію знань, прагнень, інтересів цих людей, але й дає загальну картину епохи.

У часи Кассіодора відбувається втрата Римом своєї могутності. Рим брали п'ять разів – тричі візантійці та двічі готи, а 568 р. до Риму вдерлося нове, особливо войовниче та жорстоке плем'я – германці-лангобарди. Італійці вели з ними незатухаючу боротьбу фактично аж до VIII ст. За цей час Рим втратив свою могутність, був зведений до стану невеличкого містечка.

У цьому трагічному стані були і свої позитивні сторони. Так, потроху зникає замкнутість римської цивілізації, в неї вриваються варварські елементи. Саме це відображає творчість Кассіодора. Кассіодор вірно служив новій державності, намагаючись примирити між собою католиків-італійців та аріян-готів. “Він намагався примирити Італію з Візантією, історію “непереможного” Риму з історією варварського народу, ортодоксальних християн з аріанами, поганське знання зі священним Писанням. Цим значною мірою, – пише В. Уколова, – пояснюється факт, що не має аналогів у той бурхливий час, його майже сорокарічного перебування на вершині влади, протягом якого він залишався необхідним усім остготським королям. Ця здібність стає незамінною, виявившись у Кассіодора ще в молоді роки. Юний Кассіодор, незважаючи на різницю в роках, освіті, не згадуючи вже про соціальне становище, стає другом Теодоріха, з яким він не тільки радиться з державних справ, але й охоче проводить вільний час” [3, 82].

Слід врахувати, що остготська держава проіснувала біля 60 років, з яких, як було зазначено вище, Кассіодор 40 років мирив

супротивників, незмінно залишаючись біля керівництва владою. І все ж, коли неминучість загибелі королівства стала очевидною під натиском Візантійської імперії, Кассіодор рішуче відходить від політичної діяльності і всі свої непересічні здібності організатора та письменника зосереджує на питаннях розбудови освіти та нових форм культурного життя.

З метою створити новий підхід до історичних подій та їхнього розуміння Кассіодор пише "Історію готів" у 12 книгах. До наших днів дійшли лише уривки з неї в вигляді того короткого викладу, який у 551 р. зробив Прокопій. В своїх 12 книгах Кассіодор намагався зробити історію готів історією римською, тим самим сприяючи формуванню самосвідомості народів, які починали виникати в європейському регіоні римської імперії.

Все ж це не було першим кроком щодо "варваризації" Риму. В римській історіографії перед ним у V ст. римські історики Павло Орозій та Сальвіян у своїх працях проявили певну симпатію до народів, підкорених Римом. Так, Орозій у "Всесвітній історії" показує, що перемога римлян мала і зворотну сторону – адже ця перемога була нещастям а то й загибеллю іншого народу.

У "Варіях" Кассіодор продовжує ту ж лінію. Ї – що особливо виявилось цінним – вони стали певною моделлю для майбутніх традиційних титулувань. Так, західне середньовіччя запозичило офіційну титулатуру, форму звертань як до офіційних осіб різних станів, та навіть і куртуазних. Всі 12 книг "Варій" – це не стільки внутрішній аналіз епохи, скільки показ зовнішніх подій, його зовнішня картина. "Варії – це твір світський, пронизаний ідеями римської державності, римського розуміння людини. В них втілені ідеї часу, точніше, ідеали державного будівництва, що продовжує римську традицію. Те, що відображено в "Варіях", – це ідеальний образ держави, римської та варварської водночас, це ідеальний образ світської культури, пронизаної миротворчістю, пов'язаною з реальним створенням міст, відродженням творів мистецтва, "правильним" влаштуванням школи, організованим процесом виховання молодого покоління для потреб держави, благородними королями, бездоганними в своїй мужності воїнами, освіченими філософами, виконавчими куріалами та інше, прекрасними пейзажами" [3, 104].

Зрештою, у “Варіях” представлена модель ідеальної держави, як і ідеальної на той час людини. До речі, варто згадати про те, що розуміння культури, як вона представлена у “Варіях”, має ще традиційно римське трактування як організація життєдіяльності особистості, суспільства, держави, їх обробки, а не в нашому розумінні як певної сфери життя, в якій зосереджені вищі духовні цінності суспільства. Після завершення публікації “Варій”, у 538 р. Кассіодор звернувся до написання невеликої праці “Про душу”, і хоч самостійної цінності ця робота не має, бо вона є певною мірою компіляцією творів низки християнських письменників, все ж значення її в тому, що автор немовби окреслив межі своєї практично-політичної діяльності і переходу до організації розробки питань просвітництва, де центральним було залучення античної спадщини до християнської духовної культури, яка на той час перебувала в стані формування. Адже в проблемах душі відбувається поглиблення філософської проблематики сприйняття та формування морально-етичних форм релігійного світовідчуження.

Подальша діяльність Кассіодора була не менш важливою для становлення певної організаційної структури католицької освіти та науки. Так, повернувшись на південь Італії, в ті місця, де пройшло його дитинство, в своєму маєтку “Віварій” (назва маєтку походить від численних саджалок з живою рибою), Кассодор організував певний тип чернечого життя. І хоч монастирі з’являються ще в III-му ст. в східній частині Римської імперії, а в західній – з IV ст., все ж спільнота, заснована Кассіодором, значно відрізнялася від них. Її основна відмінність була в тому, що змістом співжиття тих, які усамітнювались, був не аскетизм та відлюдництво, а праця, причому не стільки фізична, скільки духовна. Саме вона є шляхом до спасіння душі.

Кассіодор оформлює організаційно цей шлях спасіння. Так, від нього започатковується монастир як культурний центр із його трьома обов’язковими складниками – бібліотекою, скрипторієм, школою.

У бібліотеці були праці найрізноманітніших авторів. Звичайно, в першу чергу це були християнські книги та рукописи, але й величні автори нехристияни були достатньо представлені – філософи,

починаючи від Платона та Арістотеля і закінчуючи Боецієм, медики та вчені (Гіппократ, Гален), граматиками (латинські та грецькі), математики, ритори та педагоги, теоретики музики, поезії, астрономи та інші. Сам Кассіодор показував власним прикладом форми та методи роботи з книжками, коли в своїх творах він широко залучав твори цих авторів.

Як керівництво для такої роботи була написана ним праця в двох книгах “Настанови в науках божественних та світських”, де він настійливо рекомендує переписування книжок та поширення їх якомога більше. При цьому він високо оцінює роботу тих, хто працює в скрипторіях, – самих скрипторів, тобто тих, хто переписує рукописи, лібрарійів – бібліотекарів, антикваріїв – тих, хто береже рукописи. Кассіодор нормалізував навіть самі правила переписування книжок. У спеціально написаній праці “Про правопис” він дає настанови, як треба виписувати кожен літеру, робити скорочення, переноси та інші. Кассіодор описує всю відповідальність праці переписувача книжок, яка полягає не тільки в тому, щоб передати зовнішньо весь зміст книги, але й, підкреслює він, переписувач повинен бути достатньо глибоким знавцем і розуміти те, над чим він працює. За всіма ознаками, Кассіодор не знав грецької мови, але в своїх “Настанах” він обґрунтовує необхідність перекладу з грецької, тому й організував роботу таких перекладачів у “Віварії”. Саме за грецькими джерелами і була створена Кассіодором “Історія в трьох частинах”. Твір не має оригінального характеру, це складна компіляція із низки історичних праць. Популярність “Історії” пов’язана з тим, що Кассіодор просто і загальнодоступно викладає латинською мовою церковну історію. До Кассіодора в 325 році з’явилася грецькою мовою універсальна християнська історія Євсевія Кесарійського, яка в кінці IV ст. була перекладена латинською мовою Руфіном, і його справу продовжили церковні візантійські історики Сократ Схоластик (380-440), Созомен (помер біля 450), Теодорит Кірський (368-457), сучасник Кассіодора Анагност – автор, “Трьохчасної історії”. Це був такий змістовний напрямок, який можливо, більш відповідав не тільки потребам епохи Кассіодора, але і його особистим уподобанням. Адже Кассіодор усе своє життя присвятив створенню нової культури, нового образу світу, в якому знайшли б собі місце

і християнське вчення, і поганські істини, і наукові знання. Саме у Євсевія Кесарійського та його послідовників він знайшов певною мірою відповідь на поставлені ним питання та завдання. Адже Євсевій поставив саме “всесвітнє” завдання – він вирішив простежити долю Божественного провидіння в історії людства. Він показав місце християн серед інших народів, твердив, що Бог обрав християн для вічного спасіння, а поган та юдеїв лише опосередковано веде до цього спасіння. В його історію були широко введені копії документів імперської адміністрації, включені документи самої церкви і, що найголовніше, – введені події, люди, обставини, які оточували Євсевія, були тим фоном, на якому розгорталася історія церкви.

Важливою стороною та особливістю творчості й діяльності Кассіодора було те, що вони були розраховані не тільки на елітні, освічені кола. Так, збираючи в своєму “Віварії” різних людей, він у “Настановах” звертається до тих, які не були знайомі з грамотою. Він настійно рекомендує, і ці рекомендації носять конкретно-практичний характер, як оволодіти грамотністю. І ці настанови стають, зрештою, основою середньовічної системи освіти.

При цьому, звичайно, найголовнішою метою навчання є оволодіння мудрістю, яка викладена в Біблії та писаннях учителів і отців церкви. Але Кассіодор залишається вірним своїй життєвій позиції про поєднання сакрального та профанного знання, коли проголошує, що “той, хто не знає літер, не може отримати дійсної мудрості”, і далі конкретизує: “...в Священному Писанні, як у творах найученіших коментаторів, ми багато що можемо зрозуміти за допомогою риторичних фігур, через мистецтво риторики, багато – за допомогою діалектики і таких дисциплін, як арифметика, музика, геометрія, астрономія, і не марні настанови світських учителів, тобто мистецтва та дисципліни...” [3, 127].

Кассіодор як людина практична добре розуміє, що перед тим, як залучати до “духовної діяльності”, людині, яка приходила до “Віварію”, необхідно було надати притулок, нагодувати її. Тому в описанні “Віварія” Кассіодор так часто яскраво мовить про фізичні принади цього пристанища для людей, які до нього прагнуть: “І ось кличе вас до себе місцевість, де розміщений монастир Віварій, там все приготовано для приймання страдників та нужденних, є там у

вас поряд і щедро політі садки, і води багатої рибою річки Полена; вона не лякає бурхливою течією, але й не занадто мілководна; вона тече, природно стримувана так, як потрібно і для зрошення наших садків, і для роботи млинів; вона дає воду, коли це потрібно, а коли потреба задоволена, вона знову відступає. Море теж знаходиться від вас так близько, що можна навіть ловити рибу різними засобами; а пійманих риб, якщо виникне бажання, можна пустити до віварію; бо я, з Божою допомогою, влаштував такі водоїмища, де під надійними запорами живе безліч риб... Я звелів також влаштувати купальні, корисні від тілесних хвороб, туди спокійно вливається вода з прозорих струмків, приємна і для пиття, і для миття“ [3, 117-118].

Тих, хто приходив у Віварій, Кассіодор залучав до розведення садків і до будь-якої праці, необхідної для жителів. Все це змушувало звертатися до різних знань з галузі практичної.

Вся творчість та практична діяльність Кассіодора мала вирішальний характер для створення того кола знань та культури, які визначили новий християнський світогляд. Що особливо важливо в його діяльності, – це те, що вона була спрямована на створення та формування католицької інтелігенції; він завершив становлення католицької системи освіти і тим самим заклав організаційні підвалини схоластики.

В цілому ж слід відзначити, що саме а працях Боеція та Кассіодора відбулося поєднання християнських ідей із досягненнями “варварів”, поган, що надало самому християнству філософської завершеності та логічності.

1. Боецій. “Утешение философией” и другие трактаты. – М.: Наука, 1994. – 415 с.

2. Майоров Г.Г. Судьба и дело Боеция // Боеций. “Утешение философией” и другие трактаты. – М.: Наука, 1990. – С. 315-413.

3. Уколова В.И. Античное наследие и культура раннего средневековья (конец V – начало VI века). – М.: Наука, 1989. – 320 с.

Богдан Бичко. Філософська раціоналізація ранньосхоластичної парадигми (Боецій, Кассіодор). Малодосліджені процеси становлення ранньосхоластичної парадигми є однією з тем, які неможливо

виключити з історії філософії. Тим більше, що лише введення питань, які становлять сутність цієї теми, дає можливість знайти ключ до майбутніх напрямків розвитку філософського гуманізму.

Богдан Бычко. Философская рационализация раннесcholастической парадигмы (Боэций, Кассиодор). Малоисследованный процесс становления раннесcholастической парадигмы является одной из тем, которые невозможно исключить из истории философии. Тем более, что только включение вопросов, составляющих сущность этой темы, дает возможность отыскать ключ к будущим направлениям развития философского гуманизма.

Bohdan Bychko. Philosophical rationalization of the early scholastic paradigm (Boetius, Cassiodorus). Little known process of the early scholastic paradigm genesis is one of the issue, which can not be excluded from the history of philosophy. But inclusion of the questions, which are the essence of this issues, gives opportunity to find clue for future directions of the philosophical humanism.